

ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับอิสรภาวะในการกระทำตามทัศนะของลัทธิเหตุ วิสัยกับ พุทธปรัชญาเถรวาท

A Comparative Study Of The Human's Liberty – Being According To Determinism And Kamma Of The Human's Liberty – Being According To Determinism

พระสิริภพ มหายโส¹, สัณญา ละอ²

Phra Sirapop Mahayaso¹, Sanya Laor²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่¹

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus¹

Faculty of Humanities and Social Sciences, Chaing Mai Rajabhat University²

บทคัดย่อ

การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับอิสรภาวะในการกระทำตามทัศนะของลัทธิเหตุวิสัยกับพุทธปรัชญาเถรวาท โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาสาระัตถะในการกระทำตามทัศนะของลัทธิเหตุวิสัยและพุทธปรัชญาเถรวาท และเพื่อศึกษาเปรียบเทียบความเหมือน ความต่างเกี่ยวกับอิสรภาวะในการกระทำตามทัศนะของลัทธิเหตุวิสัยและพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งเป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนคือ 1) รวบรวมและศึกษาข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดอิสรภาวะในพฤติกรรมของมนุษย์ตามทัศนะของลัทธิเหตุวิสัยกับกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทจากแหล่งข้อมูลต่างๆ 2) ศึกษาทำความเข้าใจ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลและทำการเปรียบเทียบแนวความคิดทั้งสองตามกรอบที่กำหนด โดยมุ่งให้ตอบวัตถุประสงค์และปัญหาที่ต้องการทราบ 3)

สรุปผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา พบว่า การกระทำตามตามทัศนะแนวคิดเหตุวิสัยตั้งอยู่พื้นฐานความเป็นเหตุเป็นผลทางรูปธรรมที่สามารถสัมผัสได้ด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กาย โดยวิธีการคาดคะเนและการอนุมาน ที่เป็นกระบวนการของการทดลองลงบนฐานของประสาทสัมผัสจึงรู้และเข้าใจเฉพาะรูปธรรม ซึ่งเห็นว่า ทุกสิ่งล้วนมีเหตุเกิด ไม่มีสิ่งใดที่เกิดขึ้นมาลอยๆ

ทุกอย่างขาดความเป็นอิสระในตัวเอง อดีตผลักดันให้เกิดปัจจุบัน ปัจจุบันผลักดันให้เกิดอนาคต พฤติกรรมทุกอย่างล้วนตกอยู่ในอำนาจของสิ่งเร้า ขาดความเป็นอิสระโดยสิ้นเชิง ด้วยอิทธิพล แนวคิดทางเหตุวิสัยทำให้บุคคล สังคม เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย โดยเฉพาะทางวัตถุ หรือความเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อ ความคิด ที่ไม่อิงสิ่งลึกลับ แต่กลับหันมาค้นหาความจริงด้วยการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ที่มีกระบวนการทางเหตุผลมากขึ้น แต่ในทางเดียวกัน คุณค่าทางด้านศีลธรรมจริยธรรมกลับเริ่มหมดความสำคัญไปด้วย

การกระทำตามตามทัศนะแนวคิดพุทธปรัชญาเถรวาท มีความหมายที่กว้างกว่าลัทธิเหตุวิสัย ทั้งนี้เพราะพุทธปรัชญาเถรวาทมีความหมายครอบคลุมไปถึงทั้งรูปธรรมและนามธรรม ทั้งนี้เพราะพุทธปรัชญาเถรวาทเกิดขึ้นและตั้งอยู่บนรากฐานที่เกิดจากประสบการณ์ทั้งรูปธรรมและนามธรรม มองเห็นเหตุปัจจัยที่เกี่ยวพันอย่างสัมพันธ์นั่นเอง ซึ่งมีขอบเขตไปถึงเหตุปัจจัยอื่นที่นอกเหนือจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 แต่ทุกอย่างล้วนมีเหตุปัจจัยเกี่ยวพันกันเสมอ และยังคงกล่าวถึงวิธีการให้พ้นจากเหตุปัจจัยปรุงแต่ง เพื่อเข้าสู่ ภาวะอิสระอย่างแท้จริง จากอิทธิพลของพุทธปรัชญาเถรวาท ทำให้ความเชื่อ หลักการปฏิบัติที่บุคคลสามารถพิสูจน์ได้ด้วยตนเองแล้วก็ยังให้ความสำคัญทางทางรูปธรรมและนามธรรม กล่าวคือ ให้ทั้งทางส่วนภายนอก ไม่ว่าจะเป็นในส่วนบุคคล สังคมแล้วยังเน้นการพัฒนาภายในคือคุณค่าทางจิตเป็นสำคัญด้วย

เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดทั้งสองจะเห็นว่า ลัทธิเหตุวิสัยมุ่งต้องการเพื่อสนองความปรารถนาของบุคคล สังคม เป็นสำคัญ ซึ่งยากที่จะคำนึงถึงคุณค่าที่แท้จริง ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น มุ่งที่จะให้บุคคล สังคมเข้าใจในความเป็นจริง โดยให้ความสำคัญจากคุณค่าภายในเพื่อผลที่ออกมาสู่ภายนอก

คำสำคัญ: ศึกษาแนวคิด; ปรัชญาเถรวาท

Abstract

The Studied form analysis in idea about Human's liberity being in the behavior follows the viewpoint of ideology cause nature faith and Buddhist doctrine philosophy. To have target the in the research is study the essence in the behavior follows the viewpoint of ideology cause nature faith and Buddhist doctrine philosophy and study compare with the similarity and

difference about free the condition in the behavior follows the viewpoint of ideology cause nature faith and Buddhist doctrine philosophy. This research manages by documentary research. 1) Collect and study document data and pertaining to idea bear condition research in the behavior of a human follow the viewpoint of ideology cause nature faith and karma in Buddhist doctrine philosophy. 2) Study to try to understand analyses synthetic the data and do the comparison bilateral idea follows the frame that notes and present the opinion of the researcher for fully research has the completeness increasingly. The bound for give answer the objective and a problem that want to know. 3) Conclude the research and the suggestion.

After studied could saw:

The activity according to Determinism beyond cause and result as rūpa-damma that to be eye, ear, nose, tongue, body by theory of estimation and use to test on sense for this reason determinist still only know and understand rūpa-damma, To mean that all things must to have cause, without cause do not thing. All things do not free will on themselves, the present time is result of past time, and the future time is result of present time, all behavior arise to influence momentum and deceive not free will. Because influence of determinism make people, society have to very change especial matter or change of belief, view that not believe mysterious things, but want to explore reality by examine and check up with science that have process to be reason, but value of moral is not importance

The activity according to Theravāda Buddhist Philosophy have to mean wider determinism, because Theravāda Buddhist Philosophy have mean to rūpa-damma (materiality) and nāma dhamma (immateriality, mind) and because Theravāda Buddhist Philosophy arise and stay on experience of nāma dhamma and rūpa-damma, can to see condition that rely upon form relative. And tell about how to be free from condition for in to being free will. From influence of Theravāda Buddhist Philosophy

make to belief, how to do that people can examine by themselves, and give important with nāma dhamma and rūpa-damma such as inside and outside and to stress importance nāma dhamma especially value of mind

When compare two views we will see that Determinism want to stress for return wish of people, social, it don't like think about true value. But Theravāda Buddhist Philosophy stress to give people, social understand reality by give important from inside value for result to outside show.

Keywords: A Comparative Study; Buddhist philosophy

บทนำ

พฤติกรรมหรือการกระทำของมนุษย์ที่แสดงออกมาทั้งทางกาย วาจา นั้นถือว่าเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงเจตนาหรือความคิด ความรู้สึกของบุคคลว่าสิ่งที่เขาแสดงออกมานั้น มีจุดประสงค์หรือมีสิ่งเร้าหรือไม่ โดยเฉพาะที่สำคัญพฤติกรรมหรือการกระทำดังกล่าวเป็นอิสระในตัวเองหรือไม่ ปัญหานี้ได้เกิดขึ้นในวงการนักปรัชญาทั้งหลายทั้งที่เป็นอดีตและปัจจุบัน และยังรวมไปถึงวงการศาสนาด้วย ทั้งนี้เพราะนักปรัชญาหรือนักศาสนาเหล่านั้นต้องการที่จะศึกษาเพื่อหาคำตอบ โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันนั้นเรื่องพฤติกรรมหรือการกระทำนั้นเป็นเรื่องฮือฮามากในวงการของนักปรัชญาไม่ว่าจะเป็นนักปรัชญา จริยศาสตร์ หรือจิตวิทยา เพราะนักปรัชญาเหล่านั้นได้มีความสนใจเป็นพิเศษจนทำให้เกิดความเห็นมากมาย เช่น ลัทธิพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) มีความเห็นว่าการกระทำทุกอย่างของมนุษย์เกิดจากการตอบสนองสิ่งเร้าเท่านั้น การตัดสินใจในทุกครั้งเกิดจากผลลัพธ์ของการตอบสนอง การดึงดูดและการผลักหักกลับกัน ไม่มีเจตจำนงเสรีชนิดที่ฝ่าฝืนการตอบสนองดังกล่าว (กิริติบุญเจือ, 2552: 177) เป็นต้น

ลัทธิเหตุวิสัยเป็นลัทธิที่เป็นอนุบทของลัทธิจักรกลนิยมและจักรกลนิยมก็เป็นอนุบทของสสารนิยมหรือวัตถุนิยม ลัทธิเหตุวิสัยเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า นิยัตินิยม ลัทธินี้มีความเห็นว่า สรรพสิ่งล้วนเป็นสสารที่มีความเป็นไปแบบเครื่องจักรกล มีกระบวนการทำงานที่สลับซับซ้อน ปฏิเสธความมีอยู่ของพระเจ้าหรือจิตแม้กระทั่งในตัวมนุษย์เองก็เป็นสสารชนิดหนึ่งที่เป็นไปแบบเครื่องจักร ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนดำเนินไปอย่างมีจุดหมายของตัวเอง การเกิดของสรรพสิ่งย่อมมีสาเหตุ และดำเนินไปอย่างเป็นลูกโซ่ ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นลอย ๆ โดยไม่มีสาเหตุ

ผลักดัน ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นโดยบังเอิญ ทุกอย่างดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ที่ตายตัว อดีตกำหนด ปัจจุบัน และปัจจุบันก็จะผลักดันให้เกิดอนาคต ในส่วนของพฤติกรรมหรือการกระทำของมนุษย์ก็มีลักษณะเหมือนกัน

กรรมในทางพุทธปรัชญาเถรวาท ถือว่าเป็นหลักธรรมหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวมนุษย์ โดยตรงซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการของชีวิตเลยทีเดียวได้ และเป็นปรัชญาที่ยืนยันทัศนะว่ากรรม หรือการกระทำเป็นสิ่งทีก่อให้เกิดผล ความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับผลของกรรมเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล กรรมจึงมีความสัมพันธ์กับชีวิตอย่างลึกซึ้ง

กรรม เป็นคำกลาง ๆ แปลว่า การกระทำที่มีเจตนาเป็นตัวนำ ดังพุทธพจน์ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 22 ข้อ 36: 771) จากพุทธพจน์นี้แสดงว่าการกระทำไม่จำเป็นจะต้องเป็นกรรมเสมอไป เพราะจะต้องดูที่ตัวเจตนาหรือความจงใจเป็นหลัก ดังนั้น เจตนาในการกระทำกรรมนั่นเองจัดเป็นกรรม

ประเด็นคำถามเกี่ยวกับกรรมเป็นอิสระในตัวเองหรือไม่ หรือมนุษย์เรามีการกระทำที่เป็นอิสระหรือไม่ ยังเป็นปัญหาที่ได้คำตอบที่หลากหลายยังไม่เป็นที่ชัดเจน บางทัศนะเห็นว่า มนุษย์มีอิสระในการกระทำ บางทัศนะเห็นว่า มนุษย์ไม่มีอิสระในการกระทำบางทัศนะอาจจะบอกว่าเป็นอิสระในบางส่วนแต่ไม่เป็นอิสระในบางส่วน ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับประเด็นปัญหาดังกล่าวมา เพื่อให้เกิดความกระจ่างเป็นมาตรฐานความรู้ในการศึกษาต่อไป

อิสระภาวะของมนุษย์ตามหลักกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท

กรรม แปล ตามรูปศัพท์ว่า การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือการกระทำที่เป็นไปด้วยความจงใจ (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 22 ข้อ 334: 463) แต่ถ้าเป็นการกระทำที่ไม่มีเจตนา ก็ไม่เรียกว่าเป็นกรรมในความหมายทางธรรม (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2546: 157) ฉะนั้นกรรมจึงเกิดจากเจตนา แล้วนำไปสู่การกระทำด้วยกาย วาจา และใจ

1. ขอบเขตแนวคิดเรื่องกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท

ในขอบเขตของกรรมอาจจะแยกเป็น 2 ระดับก็ได้ คือ กรรมในระดับศีลธรรมกับกรรมในระดับสังขธรรม ซึ่งเราสามารถแยกระดับได้ดังนี้

กรรมในชั้นศีลธรรม เป็นกรรมที่เกี่ยวกับโลก หรือเนื่องด้วยโลก ซึ่งอยู่ในกฎเกณฑ์ของกฎธรรมชาติหรือที่เรียกโดยภาษาทางธรรมว่าธรรมนิยามอยู่ ทั้งนี้เพราะว่ากรรม

นั้นต้องเนื่องด้วยสิ่งอื่นเกิดขึ้น และอาศัยสิ่งอื่นให้เป็นไป

กรรมในระดับศีลธรรม หมายถึง กรรมที่ยังเกี่ยวข้องอยู่ในโลก อยู่ในวัฏฏะ 3 คือ กิเลส กรรม วิบาก เมื่ออยู่ในกฎเหล่านี้แล้วย่อมจะนำพาให้เวียนเกิดเวียนดับด้วยแรงแห่งตัณหาอุปาทาน โดยมีวิชาเป็นเหตุอยู่อย่างนี้อย่างไม่รู้จักจบสิ้น

กรรมในระดับศีลธรรมนั้น จำแนกตามธรรมที่เป็นมูลเหตุ ได้ 2 อย่าง คือ (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 445: 338)

1. กุศลกรรม หมายถึง กรรมที่เป็นกุศล การกระทำที่ดี กล่าวคือ การกระทำที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ หรือโมหะ

2. อกุศลกรรม หมายถึง กรรมที่เป็นอกุศล การกระทำที่ไม่ดี หรือกรรมชั่ว กล่าวคือ การกระทำที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ หรือโมหะ

กรรมถ้าจำแนกตามทวารหรือทางที่ทำการ จัดเป็น 3 อย่าง คือ (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 13 ข้อ 64: 56, เล่ม 20 ข้อ 445: 131, เล่ม 35 ข้อ 663: 259)

1. กายกรรม คือการกระทำทางกาย
2. วจีกรรม คือ การกระทำทางวาจา
3. มโนกรรม คือ การกระทำทางใจ

แต่ถ้าจำแนกให้เข้ากับกุศลและอกุศลก็จะได้เป็น 6 อย่าง คือ (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 586: 376)

1. กายกรรมที่ประกอบด้วยกุศล
2. กายกรรมที่ประกอบด้วยอกุศล
3. วจีกรรมที่ประกอบด้วยกุศล
4. วจีกรรมที่ประกอบด้วยอกุศล
5. มโนกรรมที่ประกอบด้วยกุศล
6. มโนกรรมที่ประกอบด้วยอกุศล

กรรมระดับสังขธรรม หรือเราเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ากรรมไม่ดำไม่ขาว กรรมประเภทนี้เรียกอีกอย่างว่า กัมมัคค์ หรือกรรมเพื่อสิ้นกรรม หรือมรรคหรือวิธีปฏิบัติเพื่อความดับแห่งกรรม เรียกชื่อเต็มว่า อริยอัฏฐังคิกมรรค แปลว่า ทางมีองค์ 8 ประการอันประเสริฐ คือ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2554: 215)

1. สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ ได้แก่ ความเห็นอริยสัจ 4 หรือเห็นไตรลักษณ์ หรือ รู้ กุศล และกุศลมูล กับรู้อกุศลและอกุศลมูล หรือเห็นปัจจุสมุปบาท

2. สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบ ได้แก่ เนกขัมมสังกัปปี อพยาบาทสังกัปปี อวิหิงสาสังกัปปี

3. สัมมาวาจา คือ เจรจาชอบ ได้แก่ วจีสุจิริต 4

4. สัมมากัมมันตะ คือ การงานชอบ หรือการกระทำชอบ ได้แก่ กายสุจิริต 3

5. สัมมาอาชีวะ คือ เลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ เวณมิจฉาชีพ ประกอบสัมมาชีพ

6. สัมมาวายามะ คือ พยายามชอบ ได้แก่ ปธาน 4 หรือสัมมปธาน

7. สัมมาสติ คือ ความระลึกชอบ ได้แก่ สติปัฏฐาน

8. สัมมาสมาธิ คือ ความตั้งใจมั่นชอบ ได้แก่ ฌาน 4

ดังนั้น กรรมแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือระดับศีลธรรม กับระดับสังฆธรรม กรรมระดับศีลธรรมนั้นเป็นกรรมที่เกี่ยวข้องอยู่กับโลก ส่วนกรรมระดับสังฆธรรมนั้นเป็นกรรมที่เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม โดยการดำเนินตามอริยมรรคมีองค์ 8 ประการ โดยมุ่งไปเพื่อความสิ้นกรรม เรียกว่า กัมมัคชัย

2. อิทธิพลแนวคิดเรื่องกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท

อิทธิพลแนวคิดเรื่องกรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้จึงเป็นผลให้ผู้มีศรัทธาปฏิบัติ ตาม ซึ่งเมื่อเกิดศรัทธาและนำมาประพฤติปฏิบัติตามแล้วย่อมทำให้เกิดผล ดังนี้

1. ทำให้เกิดความหนักแน่นในเหตุผล

2. ทำให้เห็นว่าผลสำเร็จที่ตนต้องการ

3. ทำให้มีความรับผิดชอบต่องานที่ตนเองที่จะงดเว้นจากกรรมชั่ว และรับผิดชอบต่อผู้อื่น ด้วยการทำความดีต่อเขา

4. ทำให้ถือว่าบุคคลมีสิทธิโดยธรรมชาติที่จะทำการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปรับปรุง สร้างเสริมตนเองให้ดีขึ้น โดยเท่าเทียมกัน

5. ทำให้ถือว่าคุณธรรม ความสามารถ ความประพฤติปฏิบัติ เป็นเครื่องวัด ความงามหรือประเสริฐของมนุษย์ ไม่ให้มีการแบ่งแยกโดยชาติชั้นวรรณะ

6. ในแง่กรรมเก่าให้ถือว่าเป็นบทเรียน และรู้จักพิจารณาเข้าใจตนเองตาม เหตุผล ไม่คอยเพ่งโทษแต่ผู้อื่น มองเห็นพื้นฐานของตนเองที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อรู้ที่จะแก้ไข ปรับปรุง และวางแผนสร้างเสริมความเจริญก้าวหน้าต่อไปได้ถูกต้อง

7. และให้ความหวังในอนาคตสำหรับสามัญชนทั่วไป (พระธรรมปิฎก , 214)

3. กรรมกับแนวคิดอิสรภาวะตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท

พุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวถึงความเป็นอิสระไว้ในส่วนของกรรมระดับสังขาร ความอิสระตามความหมายทางพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง ภาวะที่ปลอดโปร่งโล่งสบาย คลายจากเหตุปัจจัยที่จะทำให้หมุนไปสู่ความทุกข์อีก ภาวะเช่นนี้เราเรียกโดยภาษาทางธรรมว่า นิพพาน

1. อิสระภาวะกับกรรมหรือการกระทำ

คำว่า อิสระภาวะ ตามที่กล่าวไว้แล้วว่า คือ ภาวะที่อิสระ ปราศจากเหตุปัจจัยที่จะมาทำให้เกิดขึ้นในเบื้องต้น เปลี่ยนแปลงในท่ามกลาง และดับไปในที่สุด สิ่งใดตกอยู่ในภาวะเช่นนี้ สิ่งนั้นเรียกว่าสังขาร ที่เรียกว่าสังขารนั้นก็เพราะว่า ต้องอาศัยสิ่งอื่นเกิดขึ้น และดับไปก็เพราะสิ่งอื่น (สิ่งอื่นในที่นี้คือเหตุปัจจัย) เมื่อเป็นเช่นนี้ก็แสดงให้เห็นว่า สังขารไม่ใช่ภาวะที่อิสระ ฉะนั้น กรรมก็ไม่มีความเป็นอิสระ

2. จิต ชีวิต และคุณค่า

จิต ชีวิต และคุณค่าถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของมนุษย์ รูปร่างหรือร่างกายกับจิตนี้มิกระบวนการทำงานที่สัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง แต่ก็มีความสำคัญมากน้อยต่างกัน กล่าวคือ จิตมีความสำคัญมากกว่ากาย เมื่อจิตฝึกไปให้ดำเนินอยู่ในคุณงามความดี ชีวิตก็จะมีคุณค่าที่พึงประสงค์ แต่ถ้าถูกฝึกให้เป็นไปในสิ่งเลวร้าย ชีวิตก็จะปราศจากคุณค่า หรือได้พบแต่คุณค่าเทียม ซึ่งยิ่งแต่ทำให้เกิดความเลวร้ายยิ่งขึ้นไปอีก และการที่ ชีวิตต้องเป็นไปในรูปแบบต่าง ๆ นั้น เพราะมีมูลเหตุหรือสมุฏฐานที่เกิดจากกรรม กรรมนั้นมีอิทธิพลที่จะทำให้ชีวิตเราเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพ

ดังนั้น พุทธปรัชญาเห็นความสำคัญของ จิต ชีวิต และคุณค่า ที่มีสมุฏฐานมาจากกรรม พุทธปรัชญาจึงเสนอแนวทางการปฏิบัติแห่งการดำเนินชีวิต ด้วยหนทางอันประเสริฐ 8 ประการ เพื่อให้จิต และชีวิตมีคุณค่าที่แท้จริง

3. อิสระภาพของความจงใจ (เจตนา)

ในคำถามที่ว่า อิสระภาพแห่งความจงใจมีหรือไม่ ซึ่งคำตอบที่ได้คือ ไม่ ทั้งนี้ เพราะกรรมนั้นมีแรงผลักดันอันเกิดจากเหตุปัจจัยที่มีอวิชชา ตัณหา อุปาทาน ซึ่งเป็นตัวกิเลสที่อยู่เบื้องหลัง คอยหนุนนำให้เกิดกรรม แล้วไปสู่วิบาก แล้วเวียนไปสู่กิเลสอีก ววนอยู่อย่างนี้ จนกว่าเราจะสามารถนำตนให้พ้นจากวัฏฏะตรงนี้ได้เท่านั้นจึงพ้นจากกรรม

4. อุปนิสัยของมนุษย์

อุปนิสัย คือ ความประพฤติที่เคยชินเป็นพื้นมาในสันดาน ความดีหรือชั่วที่เป็นทุนหรือเป็นพื้นอยู่ในจิต ธรรมที่เป็นเครื่องอุดหนุน เนื่องจากอุปนิสัยคือ ความประพฤติที่เคยชินเป็นพื้นมาในสันดาน หรือความดี ความชั่วที่เป็นพื้นอยู่ในจิต ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เกิด

จากกรรมคือการกระทำที่ได้สะสมไว้ เป็นส่วนผลักดันให้มนุษย์กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป จะเห็นได้ว่าอุปนิสัยเป็นสิ่งสำคัญมาก มีอิทธิพลอย่างมากต่อมนุษย์ เพราะเป็นตัวกำหนดชีวิตของแต่ละคนว่า จะเดินไปทางไหนได้เป็นอย่างดี

5. อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม

อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม ในที่นี้ หมายถึง ตัวที่เป็นเหตุและปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดอุปนิสัยอันนำไปสู่การกระทำ

ส่วนประกอบภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการกระทำนั้นคืออายตนะภายนอกทั้ง 6 ซึ่งเป็น เครื่องต่อภายนอก สิ่งที่ถูกรู้ภายนอกมี 6 คือ รูป เสียง กลิ่น รส สิ่งต้องกาย และ อารมณ์ที่เกิดกับใจ สิ่งแวดล้อมทั้ง 6 นี้ ถูกรับรู้โดยอายตนะภายในทั้ง 6 คือ ตา (จักขุ) หู (โสต) จมูก (คานะ) ลิ้น (ชีวาหา) กาย (กายะ) ใจ (มโน) ชีวิตของมนุษย์ จะมีความหมาย หรือ การที่มนุษย์สามารถสร้างกรรม สร้างสรรค์ สิ่งต่างๆ ตลอดจนถึงการสร้างประเพณีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละสังคมในกลุ่มของมนุษย์

6. วิทยาศาสตร์กับหลักกรรม

“ตัวของกรรม คือ เจตนา ” แต่เมื่อใดกระบวนธรรมดำเนินมาถึงเจตนา นั้น ก็แสดงได้ว่า กระบวนธรรมได้เกิดกรรมหรือตัวกรรมขึ้นมาแล้ว ด้วยเหตุนี้มนุษย์ จึงมีทั้งดี ไม่ดี ซึ่งเจตนาตัวนี้และเป็นการกำหนดกฎของกรรมอีกที่หนึ่งว่า กรรมจะเป็นตามเจตนา นั้นๆ

วิทยาศาสตร์ เชื่อว่า ทุกอย่างล้วนเป็นไปตามกฎ สรรพสิ่งล้วนเดินตามกฎเกณฑ์ของมันอย่างแน่นอน ไม่มีสิ่งใดที่จะปราศจากกฎไป แต่ที่น่าสังเกตก็คือ วิทยาศาสตร์จะยอมรับในฝ่ายรูปธรรมมากกว่า

ดังนั้นเมื่อมาพิจารณาในส่วนของความเป็นบรรทัดฐานเดียวกันแล้วก็จะพบว่า ทั้งสองทัศนะจะเชื่อในหลักความเป็นเหตุเป็นผลของสรรพสิ่ง แต่วิทยาศาสตร์จะไม่ค่อยยอมรับในส่วนของนามธรรมทั้งนี้เพราะว่า วิทยาศาสตร์ไม่มีเครื่องมือพิสูจน์ แต่พุทธปรัชญา เถรวาท กลับให้ความสำคัญมาก

เปรียบเทียบแนวคิดอิสราวะในการกระทำตามทัศนะของลัทธิเหตุวิสัยกับพุทธปรัชญาเถรวาท

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับอิสราวะในการกระทำของมนุษย์ของทั้งสองแนวคิดนั้น เราสามารถเปรียบเทียบให้เห็นความเหมือนและความต่างดังนี้

ลัทธิเหตุวิสัยยอมรับความเป็นเหตุและผลของสรรพสิ่ง โดยเฉพาะรูปธรรมหรือ สิ่งที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยประสาทสัมผัส ไม่เชื่อเรื่องจิต หรือสิ่งเหนือประสาทสัมผัสหรือ ความมีอยู่ของพระเจ้า ไม่ยอมรับในเรื่องของคุณค่า โดยให้เหตุผลว่า ความดี ความชั่วนั้น

เป็นสิ่งสมมติขึ้น ในเรื่องพฤติกรรม เห็นว่าเป็นกิจกรรมของร่างกาย เกิดจากแรงผลักดัน มีเหตุปัจจัยหนุนนำให้เกิด ซึ่งมีลักษณะผูกมัดด้วยเหตุและปัจจัยการกระทำกรรม ด้วยเหตุนี้คนเราไม่มีอิสระ

กรรมตามทัศนะทางพุทธปรัชญาเถรวาท เน้นหนักในเรื่องของนามธรรมหรือจิตว่ามีผลผลักดันให้เกิดกรรม ทั้งกายและจิตต่างทำงานกันคนละหน้าที่ จิตมีอำนาจเหนือกาย กายเป็นเพียงผู้ตอบสนองของจิต ที่เกี่ยวกับคุณค่าถือว่ามีผลต่อกรรมของแต่ละบุคคล กรรมชั่วนำไปสู่ผลชั่ว กรรมดีนำไปสู่ผลดี และสามารถทำตนให้พ้นจากกรรมได้โดยการปฏิบัติตามเงื่อนไข จริยอยู่กรรมอาจจะตกอยู่ในความไม่มีอิสระแต่เราก็สามารถที่จะพัฒนาก้าวไปสู่ความเป็นอิสระได้ (คือพระนิพพาน)

ในข้อเปรียบเทียบเชิงวิทยาศาสตร์ของทั้งสองแนวคิดนั้น ลัทธิเหตุวิสัย ถือว่าเป็นลัทธิหนึ่งที่มีแนวคิดตั้งบนอยู่บนฐานของความเป็นเหตุเป็นผลของทุกสิ่ง โดยมีความเห็นว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏเกิดขึ้นมาบนโลกใบนี้นั้นล้วนมีเหตุเกิด อดีตเป็นปัจจัยให้เกิดปัจจุบัน ปัจจุบันเป็นเหตุให้เกิดอนาคต เหตุเป็นเช่นไร ผลย่อมเป็นเช่นนั้น จะไม่มีวันแปรเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นได้ สรรพสิ่งหาความเป็นอิสระไม่ได้ ล้วนต้องตกอยู่ภายใต้กฎแห่งเหตุและผล ดังนั้น ความเป็นวิทยาศาสตร์จึงสามารถทำนายหรือคาดการณ์เหตุการณ์ล่วงหน้าได้ ทุกวันนี้วิทยาศาสตร์มีอุปกรณ์เครื่องมือทดลอง พิสูจน์ สร้างความมหัศจรรย์ ผลิตผลงานให้ชาวโลกได้เห็นอย่างมากมาย และการคาดการณ์ก็เกิดความแม่นยำยิ่งขึ้น ยิ่งวิทยาศาสตร์มีความเจริญมากขึ้นเท่าใด ยิ่งมีส่วนสนับสนุนลัทธิเหตุวิสัยมากขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้ก็เพราะว่า ลัทธิเหตุวิสัยเป็นอนุบทซึ่งกันและกันกับสสารนิยม สสารนิยมก็เป็นอนุบทซึ่งกันและกันกับวิทยาศาสตร์ ทั้งสามแนวคิดนี้จะว่าเป็นกลุ่มแนวคิดอันเดียวกันก็ได้ ฉะนั้นเราไม่ต้องพยายามแยกแนวคิดของลัทธิเหตุวิสัยกับวิทยาศาสตร์ให้อยู่คนละแนวเลย เพราะทั้งสองแนวคิดต่างมีความเป็นหนึ่งอันเดียวกัน

ส่วนหลักกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความเป็นเหตุเป็นผลเหมือนกัน กล่าวคือ การที่จะมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้นมาได้ก็ต้องอาศัยเหตุปัจจัยหนุนนำให้เกิด กรรมทุกอย่างที่ปรากฏ ไม่ว่าจะเป็นดีหรือชั่วก็ล้วนมีเหตุปัจจัยผลักดันทั้งสิ้น กรรมชั่ว มีผลเป็นทุกข์ กรรมดีมีผลเป็นสุข เหตุเป็นเช่นใด ผลย่อมเป็นเช่นนั้น นี่คือความเป็นวิทยาศาสตร์ของหลักกรรม แต่ถ้าย้อนไปดูเหตุปัจจัยก็จะพบว่า กรรมนั้นมาจากกิเลส กิเลส นั้นมาจากผัสสะ ฉะนั้นจุดตั้งต้นของกรรมก็มาจากผัสสะทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เมื่อกระทบกันแล้วก็จะเกิดเวทนา แล้วเกิดตัณหา อุปาทาน ภพ ขาติ ขรามรณะโสกะปริเทวะ ทุกขะ โทมนัสสุปายาสา ก็ถึงสภาวะแห่งความเป็นทุกข์ คือวิบากของกรรม

ฉะนั้น เมื่อเรามาพิจารณาแนวคิดทั้งสองนั้นก็จะพบว่าเป็นวิทยาศาสตร์ทั้งคู่ เพียงแต่ความลุ่มลึก ความละเอียดอ่อนในการพิสูจน์ ทดลอง และเกิดผลที่ต่างกัน กล่าวคือ พุทธศาสนากล่าวครอบคลุมถึงทั้งรูปและนาม แต่ลัทธิเหตุวิสัยยอมรับแต่รูปเท่านั้น

บทสรุป

จากการศึกษาทำให้ทราบแนวความคิดของลัทธิเหตุวิสัยและหลักกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท สรุปได้ดังนี้

ลัทธิเหตุวิสัย เป็นลัทธิหนึ่งที่มีแนวความคิดมาจากประสบการณ์ตั้งอยู่บนรากฐานของสสารนิยมหรือวัตถุที่สามารถสัมผัสได้ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กาย และไม่ยอมรับในสิ่งที่เหนือสัมผัส หรือสิ่งเร้นลับ โดยให้ทัศนะว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นล้วนมีเหตุมีปัจจัย หนุนนำให้เกิด มีเหตุก็ต้องมีผล มีผลก็ต้องมีเหตุ อดีตเป็นปัจจัยแห่งปัจจุบัน ปัจจุบันเป็นปัจจัยแห่งอนาคต การที่ปรากฏการณ์ใดเกิดขึ้นถ้าเรายังสืบสาวหาเหตุไม่เจอก็อย่าพึงเชื่อว่ามันเป็นสิ่งปาฏิหาริย์ แต่เพราะเรายังไม่รู้ในเหตุปัจจัยเหล่านั้นนั่นเอง ทุกสิ่งทุกอย่างขาดความเป็นอิสระเฉพาะตัว กฎเกณฑ์เหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะสรรพสิ่งเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงพฤติกรรมของมนุษย์ด้วย ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวจะต้องขึ้นอยู่กับสิ่งเร้า ซึ่งมีรากฐานมาจากอุปนิสัย ค่านิยม อันเป็นการหล่อหลอมมาจากสภาพแวดล้อม ซึ่งก็หมายความว่า นอกจากสรรพสิ่งจะขาดความเป็นอิสระแล้ว พฤติกรรมของมนุษย์ก็เช่นเดียวกัน หาความเป็นอิสระไม่ ทั้งนี้ก็ต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยทั้งภายใน คือ อุปนิสัย ค่านิยม และเหตุปัจจัยภายนอก คือ สิ่งแวดล้อม ที่ถูกหล่อหลอมมา

ส่วนในเรื่องของกรรม ถือว่าเป็นเรื่องของสังขารเหมือนกัน แต่เป็นเรื่องสังขารที่มีใจครอง ซึ่งอาจเรียกสิ่งเหล่านี้ว่า ไฉนยัสัตว์ หรือสรรพสัตว์ที่ต้องเวียนว่ายอยู่ในกฎแห่งกรรม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กฎปฏิจจสมุปบาทที่ต้องอาศัยเหตุปัจจัยให้เกิด และดับไป กล่าวคือ กรรมก็ต้องอาศัยเหตุเกิดกิเลส กิเลสต้องอาศัยเหตุปัจจัยเกิดคือวิบาก และวิบากก็เป็นปัจจัยให้เกิดกรรมต่อไป หมุนเวียนกันอยู่อย่างนี้จนกว่า จะสามารถละอวิชชา ตัณหา อุปาทานอันเป็นกิเลสที่หนุนนำให้เกิดกรรมได้สำเร็จ ซึ่งเมื่อพิจารณาตามกระแสแห่งเหตุและปัจจัยดังกล่าวแล้วก็จะพบว่าความเป็นอิสระภาวะของกรรมจึงหาไม่ จนกล่าวว่าเราจะสามารถใช้หลักมรรคมงคล 8 ประการมี ความเห็นชอบ เป็นต้น มาเป็นเครื่องดำเนินไปสู่ความเป็นอิสระจากกฎแห่งกรรมได้สำเร็จ กล่าวคือพระนิพพาน

บรรณานุกรม

- กীরติ บุญเจือ. (2522). **สารานุกรมปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2525). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิ.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.